

СИЛАБУС

навчальної дисципліни Диференційна психологія
2022 – 2023 н.р.

1. Опис навчальної дисципліни

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність – 053 Психологія

Освітня програма – Практична психологія

Загальний обсяг дисципліни – IV кредитів ЄКТС

Статус дисципліни – обов'язкова

Інститут (факультет) – факультет психології, педагогіки та соціальної роботи

Кафедра – психології

Курс – 2; семестр – IV; вид підсумкового контролю – екзамен

Мова навчання – українська.

Види занять: лекції, практичні

Методи навчання: проблемні лекції, семінари-дискусії, частково-пошуковий (евристичний); дослідницький; контролю та самоконтролю у навчанні.

Форми навчання: денна

Лінк на дисципліну: <https://www.dkpp.com.ua/dystsyplyny>

Розподіл годин за видами робіт

Форма навчання	Курс	Семестр	Обсяг дисципліни: год. / кредити ЄКТС	Кількість годин						Курсова робота	Вид семестрового контролю	
				Аудиторні заняття					Самостійна робота		Залік	Екзамен
				Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття				
Денна	2	II	120/ IV	60	30	–	20	–	70	–	–	+

2. Викладачі

<p>Хавула Роман Михайлович E-mail: romankhavula@dspu.edu.ua romankhavula@gmail.com</p>	<p>доцент, доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук</p>
<p>Дуб Віра Григорівна viruneja@ukr.net</p>	<p>доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук</p>

3. Характеристика навчальної дисципліни

Мета навчання: поглиблене вивчення індивідуальних відмінностей психічного розвитку людини впродовж онтогенезу; детермінації, прояву своєрідності, індивідуальної варіативності психічних феноменів як на рівні окремої особистості, так і у групових процесах.

Результати навчання.

Студенти можуть навчитися виокремлювати мету, завдання, диференційної психології. Знати основні методи системного дослідження індивідуальних психологічних особливостей людини; аналізувати детермінанти становлення індивідуальності людини; пояснювати природу індивідуальних відмінностей між людьми; на основі теоретичних знань уміти пояснювати різним категоріям слухачів психологічні передумови індивідуальних відмінностей у проявах темпераменту, виявляти індивідуальні відмінності

темпераменту досліджуваних, оцінювати їх психомоторну, інтелектуальну та комунікативну сфери, ступінь вираження основних рис характеру суб'єкта, типологію характеру; пояснювати особистісні відмінності, їх детермінацію; аналізувати психічні процеси з позиції їх індивідуальної специфіки; характеризувати індивідуальні відмінності в учинні та професійній діяльності особистості; характеризувати групові відмінності з точки зору їх детермінації груповими процесами, соціокультурними, етнічними чинниками.

Компетентності.

- здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях;
- здатність бути критичним і самокритичним.
- здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.
- здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ;
- здатність оцінити ефективність психологічної профілактики відповідно до визначених завдань.
- здатність обирати та практично застосовувати інструменти (методи, методики, процедури), види, форми та змістове наповнення психологічної освіти відповідно до визначених напрямів та завдань, потреб, особливостей розвитку та вікових особливостей цільової аудиторії.

Пререквізити дисципліни. Загальна психологія, вступ до спеціальності, історія психології, соціальна психологія.

Постреквізити дисципліни. Набуті знання та вміння будуть використані при вивченні психодіагностики, вікової психології педагогічної психології, психології праці.

4. Програма дисципліни.

Зміст основних розділів дисципліни.

Тема 1. Предмет, категорії та завдання диференційної психології

Визначення диференційної психології як науки. Завдання диференційної психології. Категорії опису індивідуальних відмінностей. Підходи до проблеми відмінностей та види відмінностей. Місце диференційної психології у системі наукових знань. Прикладне і теоретичне значення диференційної психології.

Тема 2. Історія та основні напрями диференційної психології

Передумови виникнення науки про індивідуальні відмінності. Історія становлення диференційно-психологічного знання. Напрями дослідження та диференційно-психологічна парадигма вивчення особистості. Аспекти системного опису індивідуальних відмінностей.

Тема 3. Принципи і методи диференційної психології

Принципи диференційно-психологічного аналізу психічних явищ. Характеристика загальнопсихологічних методів. Методи диференційної психології (за Б. Ананьєвим). Типологічний, психогенетичні методи та лонгitudні дослідження.

Тема 4. Закономірності розподілу індивідуально-психологічних відмінностей

Історія експериментального дослідження індивідуально-психологічних відмінностей. Дисперсійний аналіз – основний метод диференційно-психологічного дослідження. Розподіл індивідуальних відмінностей. Особливості психодіагностики у диференційній психології.

Тема 5. Індивідуальність як основна категорія диференційної психології

Поняття про індивідуальність, структура і рівні індивідуальності. Становлення особистості та індивідуальності. Підходи до розуміння індивідуальності (диференційно-психологічний підхід). Аспекти системного опису індивідуальності.

Тема 6. Біологічні основи індивідуальності

Біологічний підхід у дослідженні індивідуальності. Загальна характеристика властивостей людини як індивіда (базова індивідуальність людини). Диференційна психофізіологія у

системі знань про індивідуальні відмінності. Спеціальна теорія індивідуальності В.М. Русалова.

Тема 7. Вплив спадковості і середовища на поведінку людини

Проблема співвідношення соціального і біологічного – методологія у розкритті основних питань індивідуального розвитку в онтогенезі. Сучасне розуміння понять спадковості і середовища. Проблема вивчення впливу спадковості і середовища. Статеві відмінності у поведінці. Статеворольова ідентифікація і статева диференціація.

Тема 8. Темперамент у диференційній психології

Темперамент з точки зору вищої нервової діяльності. Фізіологічна основа темпераменту. Вплив спадковості та середовища на темперамент. Властивості темпераменту та поведінка в складних умовах. Темперамент і культура поведінки. Вплив вікових змін на формування властивостей темпераменту. Діагностика темпераменту.

Тема 9. Підходи до вивчення темпераменту

Конституціональні теорії темпераменту. Генетична та описова теорії типів темпераменту. Уявлення про темперамент Г. Айзенка. Типи темпераменту (акцентуації характеру) за К. Леонгардом. Структура темпераменту в теорії В.М. Русалова. Співвідношення темпераменту та характеру.

Тема 10. Характер в структурі індивідуальності

Загальна характеристика структури характеру. Проблема характеру в вітчизняній психології. Характерологічні типології у диференційній психології. Характер як індивідуальний життєвий стиль. Національний характер, психологічні особливості українського національного характеру.

Тема 11. Здібності та інтелект у диференційній психології

Загальна характеристика та структура здібностей. Історія вивчення і проблема дослідження здібностей. Теорії природи здібностей. Загальна характеристика інтелектуальних здібностей. Спадковість і середовище в детермінації інтелектуальних. Тестування здібностей та інтелекту.

Тема 12. Особистість у диференційній психології

Особистість та індивідуальні відмінності. Концепції особистісних рис та теорії особистісних чинників. Особистісні типи (К.-Г.Юнг, І.Павлов, Міллер та ін.). Типологія спрямованості особистості. Особливості моральної свідомості чоловіків і жінок.

Тема 13. Індивідуальна специфіка психічних процесів

Диференційно-психологічний аспект у вивченні психічних процесів. Індивідуальна специфіка організації уваги, пам'яті, відмінності прояву емоційних реакцій та почуттів, диференційні характеристики уяви. Психічні особливості учнів як психологічна основа індивідуалізації навчання. Креативність, інтуїція як прояв індивідуальних відмінностей.

Тема 14. Прояв відмінностей у навчальній та професійній діяльності

Диференційна психологія навчання. Відмінності учнів в діяльності учіння. Індивідуальні відмінності сприймання інформації, внутрішньої переробки і зберігання, застосування і доступності знань і умінь. Особистісні умови учіння (вік, стать, особливості когнітивного стилю, мотивація). Врахування індивідуальних особливостей учнів у навчальному процесі. Взаємодія психології праці і диференційної психології.

Тема 15. Психологія групових відмінностей

Раси, нації, етноси у світлі крос-культурних досліджень. Характеристики умовної групи (стать, вік, національність або раса, приналежність до певної культури, соціального класу тощо) як предмет дослідження групових відмінностей. Специфіка взаємодії між індивідуальним і груповим. Крос-культурні дослідження навчання і пізнання.

Тематика практичних занять.

Тема 1. Психологічний аналіз основних понять диференційної психології

Тема 2. Психологічний аналіз основних напрямів диференційної психології

Тема 3. Психологічний аналіз методології диференційної психології

Тема 4. Психологічний аналіз закономірностей розподілу індивідуально-психологічних відмінностей

Тема 5. Психологічний аналіз індивідуальності особистості

Тема 6. Психологічний аналіз впливу спадковості і середовища на поведінку людини

Тема 7. Психологічний аналіз темпераменту у диференційній психології

Тема 8. Психологічний аналіз характеру в структурі індивідуальності

Тема 9. Психологічний аналіз здібностей та інтелекту у диференційній психології

Тема 10. Психологічний аналіз особистості у диференційній психології

5. Місце проведення занять (локація), технічне й програмне забезпечення (обладнання).

Р.М. Хавула (лекції): факультет психології, педагогіки та соціальної роботи;

Zoom: ідентифікатор 8149636898; код b1MURL9

В.Г. Дуб (практичні): факультет психології, педагогіки та соціальної роботи;

Zoom: ідентифікатор 8996824310; код 9cMA2q

6. Інформація про консультації. Консультації проводяться в узгоджений з студентами час.

7. Система оцінювання.

Види та методи контролю: усний контроль (опитування); письмовий контроль (індивідуальна робота); самостійна робота; співбесіда з лектором; підсумковий контроль (семестровий екзамен).

Форми контролю: групова форма організації контролю

Критерії оцінювання: оцінювання досягнутих успіхів за семестр проводиться в системі оцінювання університету після чого переводиться в національну шкалу оцінювання та шкалу ECTS відповідно до таблиці:

Шкала оцінювання університету (в балах)	Національна шкала оцінювання	Шкала ECTS		
		Сумарна модульна оцінка (в балах)	Оцінка за шкалою ECTS	Визначення
90-100	відмінно	90-100	A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
75-89	добре	82-89	B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками
		75-81	C	ДОБРЕ - в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок
60-74	задовільно	67-74	D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків
		60-66	E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії
0 - 5 9	незадовільно	35-59	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно працювати, перед тим як отримати екзамен
		0-34	F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота

Розподіл балів з дисципліни

Усні відповіді	50 балів
Індивідуальні завдання	20 балів
Самостійна робота	20 балів
Співбесіда з лектором	10 балів
Поточна успішність	100 балів (ваговий коефіцієнт – 0,6)

Екзамен	100 балів (ваговий коефіцієнт – 0,4)
Основний талон	100 балів

8. Питання до екзамену.

1. Визначення диференційної психології як науки. Прикладне і теоретичне значення диференційної психології.
  2. Роль і місце знань індивідуальних відмінностей у професійній діяльності психолога.
  3. Історія становлення диференційно-психологічного знання.
  4. Індивідуальність як основна категорія диференційної психології. Структура індивідуальності. Рівні в структурі індивідуальності.
  5. Принципи і методи диференційної психології
  6. Біологічний підхід у дослідженні індивідуальності. Загальна характеристика властивостей людини як індивіда (базова індивідуальність людини).
  7. Проблема впливу спадковості і середовища на становлення індивідуальності людини. Типи генотип-середовищної кореляції (пасивний, реактивний, активний).
  8. Статеворольова ідентифікація і статева диференціація у структурі індивідуальних відмінностей.
  9. Дайте психологічну характеристику темпераменту в структурі індивідуальних властивостей людини.
  10. Проаналізуйте особливості характеру в структурі індивідуальних властивостей людини.
  11. Національний характер, психологічні особливості українського національного характеру.
  12. Співвідношення темпераменту та характеру.
  13. Розкрийте зміст здібностей як індивідуальної характеристики людини.
  14. Загальна характеристика інтелектуальних здібностей.
  15. Особистість у диференційній психології. Концепції особистісних рис та теорії особистісних чинників. Особистісні типи.
  16. Індивідуальна специфіка психічних процесів.
  17. Прояв відмінностей у навчальній та професійній діяльності
  18. Психологія групових відмінностей. Специфіка взаємодії між індивідуальним і груповим.
  19. Розкрийте особливості врахування індивідуальних особливостей учнів у навчальному процесі.
  20. Сфери прояву індивідуальності у групі.
  21. Раси, нації, етноси у світлі крос-культурних досліджень.
- Практичні питання**
22. Охарактеризуйте індивідуальну своєрідність знайомої Вам людини.
  23. Поясніть, думка “я не такий, як усі” – норма чи патологія.
  24. Проаналізуйте унікальність власної індивідуальності.
  25. Проаналізуйте, чи завжди можлива взаємодія між людьми різних типів і як впливає на
  26. продуктивність взаємин незнання, напівзнання або псевдознання як себе, так і інших.
  27. Прокоментуйте тезу про те, що кожна людина має право на індивідуальність.
  28. Розкрийте сильні та слабо виражені характеристики власної індивідуальності.
  29. Сформулюйте поради вчителю щодо врахування індивідуальних відмінностей учнів у
  30. навчально-виховному процесі.

31. Чи може особистість зберегти свою індивідуальність у групі?
32. Чи можливе існування типологій індивідуального стилю діяльності, адже він є
33. індивідуальним?
34. Яку роль відіграють індивідуальні відмінності у детермінації успішності різних видів
35. діяльності?
36. Розкрийте проблеми втілення в практику роботи школи диференціації навчання.
37. Розкрийте процеси саморозвитку у становленні індивідуальності.
38. Розкрийте розуміння проблеми “особистість – індивідуальність – доля”.
39. Доведіть, що “цілісна індивідуальність” є існуючою реальністю
40. Охарактеризуйте відмінності між людьми, пов’язані з їх самооцінкою.
41. Зіставте вплив процесів соціалізації та індивідуалізації на становлення індивідуальності
42. людини.
43. Покажіть вплив на становлення індивідуальності людини чисельності груп, у які вона входить.
44. Поясніть, чому психологу необхідно знати індивідуальні прояви людей.
45. Поясніть важливість врахування індивідуальних відмінностей дітей у процесі виховання.
46. Поясніть важливість урахування у диференційно-психологічному аналізі тенденцій
47. “соціалізація-індивідуалізація”.
48. Поясніть, які методи використовуються для вивчення індивідуальності людини і з якою метою.
49. Поясніть, як можна допомогти іншому пізнати себе і визначити шляхи самореалізації?
50. Розкрийте зміст програми диференційно-психологічного аналізу індивідуальності людини.

9. Політика дисципліни

Система вимог до студентів:

- систематичне відвідування занять;
- неприпустимість пропусків, запізньень;
- зарахування пропущених занять відбувається в узгоджений з студентом час.

Політика академічної доброчесності:

- самостійне виконання навчальних завдань;
- зниження оцінки, якщо виявлено списування при виконанні теоретичних, практичних, індивідуальних чи творчих завдань.

Правила поведінки на заняттях:

- активна участь в обговоренні проблемних питань;
- взаємоповага.
- якщо лекційні або практичні заняття відбуваються у zoom, тоді обов’язковим є використання відеокамери, мікрофон доцільно використовувати тільки під час відповіді.

10. Рекомендована література та інформаційні ресурси

а) основна література:

1. Галян О. Диференційна психологія. Методичні рекомендації до семінарських занять для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Психологія». Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. 2015. 62 с.
2. Галян О.І. Практикум з диференційної психології. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. 2020. 46 с.

3. Диференційна психологія / за заг. ред. С.Д. Максименка. К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. 600 с.
4. Палій А.А. Диференціальна психологія. К.: Академвидав, 2010. 432 с.
5. Романовська Л.І. Диференційна психологія. Львів: Новий світ, 2008. 236 с.
6. Туриніна О.Л. Диференціальна психологія: навч.-метод. посіб. К.: ДП «ВД Персонал», 2012. 136 с.

б) додаткова література:

7. Вільш І. Концепція сталих індивідуальних рис особистості та школа // Практична психологія та соціальна робота. 1999. №6. С. 7-9. (Початок: 1998. № 10. С.2-6).
8. Галян О.І. Практикум з диференційної психології / О.І. Галян. Дрогобич, 2006. 117 с.
9. Коpecь Л.В. Психологія особистості /Л.В. Коpecь. – К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 460 с.
10. Лихачова О. Життєвий шлях особистості / О.Лихачова // Психолог. 2004. №18. С.2-6.
11. Марченко І. Яка сенсорна система у Вас є провідною? / І.Марченко // Психолог. 2004. №45. С.30-32.
12. Масенко В. Особистість. Індивідуальність. Кого виховувати? / В. Масенко // Психолог. 2004. №2. С.1-3.
13. Підласа І.А. Життєвий шлях особистості в теорії психології / І.А.Підласа // Практична психологія та соціальна робота. 2001. №3. С.13-17.
14. Титаренко Т.М. Хлопчики і дівчатка: психологічне становлення індивідуальності / Т.М.Титаренко. К.: Знання, 1989. 47 с.

в) інтернет-ресурси:

15. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24417
16. <https://symboldrama.if.ua/wp-content/uploads/2020/03/a.a.-palij-dvyfrencziana-psyhologiya.pdf>
17. https://pidru4niki.com/1584072030228/psihologiya/diferentsialna_psihologiya
18. https://www.dkpp.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/dyf_ps_met_rekom_do_sem.pdf
19. https://www.dkpp.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/dyf_ps_praktykum.pdf

Викладач _____
Підпис

Р.М. ХАВУЛА
Ініціали та прізвище

Викладач _____
Підпис

В.Г. ДУБ
Ініціали та прізвище

Схвалено на засіданні кафедри практичної психології
Протокол № __ від _____ 2023 року

Завідувач кафедри _____
Підпис

М.В. САВЧИН
Ініціали та прізвище